

PROGRAMMA

Programme

BINNENKOMST GENODIGDEN

Guests enter

—

BIJ BINNENKOMST IN HET AMFITHEATER SPEELT DE
LUCHTMACHTKAPEL EN SLUIT AF MET
RIVER FLOWS IN YOU (1) – YIRUMA

The Airforce Orchestra plays as guests enter and ends with River Flows In You (1) – Yiruma

—

WELKOMSTWOORD

Word of welcome

Evert van Zijtveld, nabestaande en voorzitter Stichting Vliegcramp MH17
relative of victims and chair of Stichting Vliegcramp MH17

—

RIVER FLOWS IN YOU (2) – YIRUMA

Luchtmachtkapel / Airforce Orchestra

—

VAN NABESTAAN NAAR VOORTBESTAAN

of dependents to survival

Jules Dresmé pastoor / pastor

—

NABESTAANDEN LEZEN DE NAMEN VAN
ALLE 298 SLACHTOFFERS

Family and friends read the names of all 298 victims

—

Wan Amran Bin Wan Hussin	Carlijn Willemijn Smallenburg	Glenn Raymond Thomas	Marsha Azmeena bt Tambi
Choo Jin Leong Eugene	Werther Vlaanderen Smallenburg	Martine de Schutter	Muhammad Afruz bin Tambi
Ahmad Hakimi bin Hanapi	Thérèse-Marie Elisabeth Smallenburg-	Pim de Kuijer	Ben Pocock
Muhamad Firdaus Bin Abdul Rahim	Brouwer	Hendry Ng	Régis Robert Crolla
Mohd Ghafar Bin Abu Bakar	Tamara Adriana Ernst	Jan Noreilde	Ingrid Maja Meijer
Dora Shahila Binti Kassim	Emile van Muijlwijk	Annemieke Hakse	Sophie Charlotte van der Meer
Azrina Binti Yakob	Adinda van Muijlwijk	Steven Noreilde	Fleur Isabelle van der Meer
Lee Hui Pin	Vicky van Muijlwijk-Kardia	K.W. van Luik	Bente Willemijn van der Meer
Mastura Binti Mustafa	Paul van der Sande	Henk Tournier	Oscar Kotte
Eve Chong Yee Pheng	Susan Hijmans	Ineke Tournier-Westerveld	Remco Kotte
Shaikh Mohd Noor Bin Mahmood	Steven van der Sande	Christiene Marckelbach-de Sadeleer	Miranda Kotte-Smolters
Sanjid Singh Sandhu (Bobby)	Tessa van der Sande	Antoine van Veldhuizen	Tallander Franciscus Niewold
Hamfazlin Sham Mohamed Arifin	Alex Ploeg	Simone Marckelbach-van Veldhuizen	Sjors Pijnenburg
Nur Shazana Binti Mohamed Salleh	Edith Ploeg-Cuijpers	Quint van Veldhuizen	Kristy van den Schoor
Angeline Premila Rajandaran	Robert Ploeg	Pijke van Veldhuizen	Gijsbert van Duijn
Liam Patrick Davison	Robin Hemelrijk	Erik Peter van Heijningen	Inge van der Sar
Francesca Louise Davison	Helena Maria Sidelik	Tina Pauline Mastenbroek	Peter Souren
Ng Qing Zheng	Rob van Keulen	Zeger Leonard van Heijningen	Janneke Nelissen
Jan van der Steen	Caroline van Keulen van Doorn	Supartini	Priya Kaushalya Jairamdas Punjabi Vijendran
Cornelia Voorham	Allard van Keulen	Richard Franklin Mayne	Guust Moors
Frederique van Zijtveld	Jeroen van Keulen	Michael Martin Clancy	Toos Moors-Ruijter
Robert-Jan van Zijtveld	Nguyen Ngoc Minh	Carol Anne Clancy	Lorenzo van de Kraats
Tim Nieburg	Dang Minh Chau	Marco Grippeling	Rob van de Kraats
Sascha Rozemarijn Meijer	Dang Quoc Duy	Andrew Hoare	Barbara de Bruin
Victor Oreshkin	Henk Kroon	Estella Hoare-Vermeulen	Huub van Vreeswijk
Shaka Tamaputra Panduwinata	Ina Kroon-Broghammer	Jasper Hoare	Eline Marieke Vranckx
Miguel Gyasi Panduwinata	Gerardus Frederik Menke	Friso Hoare	Jeroen Renkers
Thami Thamsanqa Uijterlinde	Mary Elizabeth Menke	Tan Siew Poh	Karin Hoonakker
Yvonne Kappen	Cor Schilder (Pan)	Fan Shun Po	Tim Renkers
Tess Trugg	Neeltje Tol	Loh Yan Hwa	Jeroen Wals
Liv Trugg	John Paulissen	Paul Goes	Brett Tomas Wals
Remco Trugg	Yuli Hastini	Subashni J. Retnam	Jinte Sara Wals
Leon Wels	Arjuna Paulissen	Kaela Maya Jay Goes	Amèl Naira Wals
Conny Wels Stuiver	Sri Paulissen	Ithamar Avnon	Solenn Tessa Wals
Sem Wels	Liliane Delfina Derden	Tambi bin Jiee	Nicole Wals-Martens
Lee Kiah Yeen	Joep Lange	Ariza bt Ghazalee	Roger Guard
Liew Yau Chee	Jacqueline van Tongeren	Muhammad Afif bin Tambi	Jill Guard
Charles Louis Smallenburg	Lucie van Mens	Muhammad Afzal bin Tambi	Harrie Wagemans

René van Geene
Daisy Risah
Howard Ramon Horder
Susan Marilyn Horder
John Lahaye
Lilian Brouwers
Theo Kamsma
Karin Bras
Guo Kamsma
Sergio Paolo Ottochian
Esther Ottochian-de Ridder
Julian Tiamo Ottochian
Elsemiek de Borst
Christopher Allen
Sandra Allen-Martens
Ian Allen
John Allen
Julian Allen
Hasni Hardi Parlan
Jack Samuel O'Brien
Bart Lambregts
Astrid Hornikx
Stephen Leslie Anderson
Hanny Huntjens
Erik Vleesenbeek
Lieke Gianotten
Daisy Jo Oehlers
Bryce Jacy Fredriksz
Gabriele (Gaby) Lauschet
Hadiono Budyanto Gunawan
Irene Cabili Gunawan-Pabellon
Darryl Dwight Gunawan
Sherryl Shania Gunawan
Rishi Winiskumar Jhinkoe
Nisha Natashja Savitadebie Jhinkoe Binda
Joop Albert de Roo
Auke Dalstra
Aafke Dalstra-de Vries

Siti Amirah Binti Parawira Kasuma
Ninik Yuriani
Donny Toekiran Djodikromo
Anelene Rostijem Misran
Maarten de Vos
Cameron Douglas Dalziel
Willem Witteveen
Lidwien Heerkens
Marit Witteveen
Arjen Tromp Ryder
Yvonne Birgitte Ryder
Saskia Maria de Leeuw
Schuyesmans Rik
Paul Siva
Mabel Soosai-Siva
Matthew Ezekial Siva
Willem Grootsholten
Mohd Ali Bin Md Salim
Dave Hally
Kim Hally-Verhaegh
Megan Hally
Nick Norris
Mo Maslin
Evie Maslin
Otis Maslin
Geert Timmers
Hanny Timmers-de Haan
Lisanne Laura Engels
Emiel R. Mahler
Elaine Teoh Ee Ling
Frank van der Weide
Helen Borgsteede
Karamjit Singh Karnail Singh
Robert Ayley
Peter Essers
Jollette Nuesink
Emma Essers
Valentijn Essers

HJH Noor Rahimah Tournier Binti HJ Mohd Noor
Rein Specken
Desirée Zantkuijl
Anton Camfferman
Lianne Camfferman-Janssen
Albert Rizk
Maree Elizabeth Rizk
Wayne John Baker
Theresa Jennifer Baker
Hieke Raap
John Alder
Liam Sweeney
Edel Mahady
Hans van den Hende
Shaliza Dewa van den Hende
Piers van den Hende
Margaux van den Hende
Marnix van den Hende
Mary Philomene Tiernan
Pieter Jan Willem Huijbers
Hannah Sophia Meuleman
Andrei Marius Anghel
Olga Ioppa
Quinn L. Schansman
Robert van der Linde
Erla Palm
Merel van der Linde
Mark Onno van der Linde
Gerda Leliana Lahenda
Jane Madeleine Adi Soetjpto-Kraay
Wouter Johannes Wilhelm Vorrsselman
Jeroen van de Mortel
Winneke van de Mortel-van Wiggen
Milia van de Mortel
Kevin Jesurun
Wayan Sujana
Benoit Chardome
Erik Maas

Petra van Eldijk
Emma Maree Bell
Barry Ardin Jan Willem Kooijmans
April Antigone Kooijmans van Doorn
Mira Elise Kooijmans
Isa Aimee Kooijmans
Dafne Janne Nieveen
Ng Shi Ing
Benjamin Lee Jian Han
Elisabeth Ng Lye Ti
Ketut Priscilla Wiartini
Jennifer van der Leij
Rowen Bats
Truike Heemskerk
Erik van der Poel
Joyce Baay
Wim Bakker
Annet de Jong
Charles Eliza David Tamtelahitu
Why Keong (Gary) Lee
Mona Cheng Sim Lee
Meling Anak Mula
Stefan van Nielen
Esther de Waal
Arnoud Huizen
Ody Huizen-Tithalawa
Yelena Clarice Huizen
Karlijn Keijzer
Laurens Pieter van der Graaff
Foo Ming Lee
Petra H. van Langeveld
Gary L. Slok
Fatima Dyczynski

1 MINUUT STILTE

1 Minute's silence

—

EEN BOS

A Forest

Ester Naomi Perquin, Dichter des Vaderlands

Poet Laureate

—

KAN IK IETS VOOR JE DOEN

Could I Be Of Some Help

Zang Vocals: Natasja den Toom

Tekst & Compositie Music & Lyrics: Huub van der Lubbe.

Vertaling Translation: Wouter Planteijdt

LUCHTMACHTKAPEL

Airforce Orchestra

—

**KONING WILLEM-ALEXANDER EN KONINGIN MÁXIMA
OPENEN MET 17 KINDEREN UIT VIJFHUIZEN HET
DEFILÉ**

*King Willem-Alexander and Queen Máxima lead the tribute march,
along with 17 children from Vijfhuizen*

RIVER FLOWS IN YOU (3) – YIRUMA

Luchtmachtkapel / Airforce Orchestra

De meeste muziek die u vandaag tijdens de herdenking hoort is speciaal gearrangeerd voor deze herdenking en wordt ten gehore gebracht door de Luchtmachtkapel.

‘River Flows In You’:
arrangeur Matthias van Nispen tot Pannerden.

‘Kan ik iets voor je doen’:
arrangeur Steven Dietvoorst.

De Luchtmachtkapel is een van de drie militaire harmonieorkesten van de Nederlandse krijgsmacht. Defensie speelde een bijzondere rol bij de repatriëring van de slachtoffers na het drama met de MH17. Vandaag begeleiden zij ons met muziek, onder leiding van Majoor Jasper Staps, chef-dirigent.

Most of the music that you are listening to today has been specially arranged for this commemoration and is performed by the Airforce Orchestra.

‘River Flows In You’:
arranged by Matthias van Nispen tot Pannerden

‘Could I Be Of Some Help’:
arranged by Steven Dietvoorst

The Airforce Orchestra is one of three military orchestras of the Dutch Armed Forces. The Dutch Ministry of Defence played a special role in the repatriation of the victims following the MH17 tragedy. Today they will support us with music, led by Major Jasper Staps, musical director.

WELKOMSTWOORD

Word of welcome

Evert van Zijtveld

Lieve mensen, ik vind het bijzonder en mooi om hier met elkaar samen te zijn. Wij hebben nu een prachtig monument. Een monument waar wij samen kunnen herdenken en waar u ook zelf in alle rust kunt herdenken, het verdriet delen en goede herinneringen aan onze dierbaren op halen.

Mijn naam is Evert van Zijtveld. Ik verloor mijn twee prachtige lieve kinderen Frederique van 19 en Robert-Jan van 18 jaar. Ook heb ik mijn schoonouders verloren.

Ik heet namens de Stichting Vliegcramp MH17 alle nabestaanden van harte welkom op deze dag. Wij stellen de aanwezigheid van de Koning en de Koningin, Ambassadeurs, Minister President, Voorzitter Eerste Kamer, Voorzitter Tweede Kamer en andere speciaal genodigden erg op prijs. Uw aanwezigheid vandaag geeft een warm gevoel!

Wij zitten nu in het midden van het herinneringsbos, in het amfitheater met voor u het gedenkteken. Midden in de wand van het gedenkteken ziet u een opening. Daar valt het zonlicht doorheen. Dat staat symbool voor hoop!

Onze dierbaren gingen op 17 juli 2014 gezamenlijk op reis en met dit herdenkingsbos worden zij symbolisch opnieuw bij elkaar gebracht. Voor alle 298 slachtoffers groeit hier een prachtige boom. Veel bomen zijn door nabestaanden zelf geplant.

De zon, regen met vruchtbare grond zullen de bomen doen groeien en onze dierbaren in gedachten voort laten leven. De slachtoffers mogen nooit vergeten worden. Dit Nationaal Monument MH17 is voor nu en voor alle generaties na ons.

Zoals vandaag, gaan wij herdenkingen en samenkomsten op deze locatie houden. Maar er is meer. Dit prachtige herdenkingsbos met het mooie amfitheater is er niet alleen voor ons maar voor de gehele samenleving.

Iedereen kan en mag genieten van de prachtige bomen met schitterende kleuren en bloemen gedurende het gehele jaar.

De nabestaanden hadden de wens dat er iets tastbaars zou komen voor de slachtoffers van de Vliegcramp MH17. Met dit Nationaal Monument MH17 is deze wens in vervulling gegaan.

Dear Friends,
I find it very special and beautiful to be here together today. Now we have a fine monument – a monument where we can come together for commemoration and where you also can come on your own to remember, to share our sorrow as well as to recollect our cherished memories of our loved ones.

My name is Evert van Zijtveld. I lost my two lovely, dear children, Frederique, 19, and Robert-Jan, 18 years old. I also lost my parents-in-law.

On behalf of Stichting Vliegcramp MH17, I heartily welcome next of kin on this day. We greatly appreciate the presence of the Dutch King and Queen, Ambassadors, Prime Minister, President of the Senate, President of the House of Representatives and other special guests. Your presence today fills me with warmth!

Now we are seated in the middle of the memorial forest, in the amphitheatre with a monument which has been created for you. In the centre of the wall of the monument you see an opening, where sunlight shines through. This is a symbol for hope!

Our loved ones together went on a journey on 17 July 2014, and this memorial forest symbolically unites them again. A beautiful tree grows here for each of the 298 victims. Many of the trees have been planted by the next of kin themselves.

With the sun, rain and fertile earth, the trees will flourish and allow our loved ones to live on in our hearts. The victims can never be forgotten. This MH17 National Monument is for the present as well as for all the generations to come.

Just as we are doing today, we will continue to hold commemorations and gatherings at this location. But there is more. This lovely memorial forest with its fine amphitheatre is not only for us but also for society as a whole. Everyone can and may enjoy its beautiful trees and its glorious colours and flowers throughout the entire year.

The next of kin wanted to create something tangible for the victims of the MH17 air disaster. This MH17 National Monument fulfils that desire. You probably noticed the flags when you entered. Today, all the flags of the ‘grieving nations’ are hanging at

Bij binnenkomst heeft u de vlaggenmasten gezien. Vandaag hangen de vlaggen van alle 'grieving nations' halfstok. Hoewel dit monument in Nederland staat herdenken wij met elkaar, ongeacht nationaliteit in een sterke verbondenheid.

Het realiseren van dit monument betekent niet dat wij klaar zijn met ons werk. De Stichting MH17 zal niet stilzitten en niet stil zijn voordat de schuldigen voor het gerecht zijn gebracht en hun straf hebben gekregen. Daarvoor zullen wij ons in blijven zetten.

Maar wij moeten als nabestaanden ons leven ook weer oppakken. Het is belangrijk dat wij voelen dat onze dierbaren in ons voortleven en dat zij ons huidige leven positief kunnen beïnvloeden.

Het is vandaag drie jaar geleden dat de MH17 uit de lucht werd geschoten. Het lijkt lang geleden, maar voor ons is het als de dag van gisteren. Deze dag staat in ons geheugen gegrift en sloeg een gat in ons leven. Er is een leven voor en na 17 juli 2014.

Zoals u denkt aan uw geliefden, denk ik iedere dag aan mijn kinderen en schoonouders. Bij iedere stap die ik zet, voel ik hun aanwezigheid! Het gemis en pijn is enorm, maar optimisme werkt om de 'draad' op te pakken en het verdriet een plek te geven. Ik hoop van harte dat u dat ook kunt want met verdriet alleen wordt het leven zwaar.

In 2016 hadden wij tijdens de herdenking het thema 'laat de zon weer schijnen' en in aansluiting hierop hebben wij dit jaar voor het thema 'voortleven' gekozen.

Het programma van vandaag is tot stand gekomen dankzij de inbreng van en uitvoering door nabestaanden.

Namens de Stichting Vliegcramp MH17 wil ik iedereen bedanken voor de enorme inzet om dit Nationaal Monument MH17 mogelijk te maken. Het heeft veel kracht en doorzettingsvermogen gekost en wij zijn dankbaar voor dit eindresultaat. Zonder de initiatiefnemers, Stichting Monument MH17, de werkgroepen monument en herdenking, sponsors, donateurs, commerciële partners en vrijwilligers zou de realisatie van het Nationaal monument MH17 nooit mogelijk zijn geweest.

Ik wens u allen een mooie herdenking toe, omringd door 298 bomen, die symbool staan voor onze dierbaren en geniet van de mooie kleuren en geuren van het Nationaal Monument MH17.

Evert van Zijtveld: voorzitter Stichting Vliegcramp MH17

half-mast. Although this monument is located in the Netherlands, we commemorate together, regardless of nationality, with a strong feeling of unity.

The realisation of this monument does not mean that our work is completed. Stichting MH17 shall not give up and shall not be silenced until those who are responsible have been brought to justice. We shall continue to make efforts to accomplish this.

But those left behind must also go on with our lives. It is vital that we feel that our loved ones live on in us and they can have a positive influence on our lives.

It was three years ago today that the MH17 was shot down. It seems long ago, but for us it feels like it was only yesterday. This day is etched into our memories and has left a hole in our hearts. There is a marked difference between our lives before and after 17 July 2014.

Just as you think about your loved ones, every day I think of my children and my parents-in-law. With each step that I take, I feel their presence! The loss and the pain is immense, but optimism works to pick up the pieces and to make peace with the sorrow. I hope with all my heart that you can do that too, because to live with only sorrow is a very hard life, indeed.

In 2016, the theme of the commemoration was 'Let the sun shine again' and in connection with that, we have chosen 'To live on' as our theme for this year.

Today's programme has come about thanks to the efforts and work of the family and friends of the victims.

On behalf of MH17 Disaster Foundation, I would like to thank everyone for their great efforts to make this MH17 National Monument possible. It has taken much strength and perseverance, and we are grateful for this final outcome. The realisation of the MH17 National Monument would never have been possible without the promoters, Monument Foundation MH17, the monument and commemoration workgroups, sponsors, donors, commercial partners and volunteers.

I wish you all a fine commemoration, surrounded by 298 trees, which serve as a symbol for our loved ones, and to enjoy the lovely colours and fragrances of the MH17 National Monument.

Evert van Zijtveld: chairmain MH17 Disaster Foundation

VAN NABESTAAN NAAR VOORTBESTAAN

From Surviving to Thriving

Pastoor Jules Dresmé

Majesteiten,
Excellenties en hoogwaardigheidsbekleders,
Dames en heren,

Of misschien kan ik beter zeggen: beste vaders en moeders, opa's en oma's, broers, zussen, neven en nichten, ooms en tantes, familieleden en vrienden, ja u allen hier aanwezig en met ons verbonden. Ook de mensen thuis die dankzij de live uitzending in gedachten bij u zijn. Zo bijzonder om bij elkaar te zijn op deze dag die trilt van emoties en herinnering. Op deze bijzondere plek, met zo velen, vooral u direct nabestaanden, dicht bij elkaar, in het hart van deze gedenkplaats, omringd ja omarmd door al die bomen die uw geliefden symboliseren, waar de wind ruist en de vogels heel voorzichtig het lied van troost en toekomst fluiten. Een plaats van uitersten; waar liefde en verdriet samenkomen.

Een nationaal en internationaal moment van intense en hartelijke aandacht bij dit nationale monument. Op deze dag 17 juli, die zware dag waarop alles terugkomt, ieder met de eigen persoonlijke herinnering. De dag van de breuk in uw leven. Wat anders kunnen we doen dan samenkomen en om u heen gaan staan? Zoals overall mensen doen bij groot verdriet, bij elke vreselijke ramp en krankzinnige aanslag waar en wanneer ook, waarbij kinderen, jonge mensen en volwassenen zinloos omkomen.

Drie jaar geleden stond heel ons land en heel de wereld verbijsterd, als aan de grond genageld, snikheet van buiten, maar ijzig van binnen, toen de MH17 werd neergeschoten, en 298 mensen, uw geliefden waarvan 196 uit ons land omkwamen, and the loved ones from the other country's. Vijftien mensen uit Hilversum stierven. Bij hun nabestaanden raakte ik intens betrokken. Door alle banden die daardoor ontstonden, mag ik nu ook hier staan, met schroom en verlegen, en vooral vol respect en diep onder de indruk.

Your Majesties, Excellencies and Dignitaries, Ladies and Gentlemen,

Or perhaps it would be better to say: dear fathers and mothers, grandmothers and grandfathers, brothers, sisters, cousins, nieces and nephews, aunts and uncles, family members and friends, yes, all of you who are here and are connected to us. As well as those at home, who thanks to the live broadcast are here with you in their thoughts. It is very special to be together on this day which is quivering with emotions and memories. In this extraordinary place, with so many people, especially you, the nearest relatives of the victims, close together, in the heart of our memorial, surrounded, yes, embraced by these trees that symbolise your loved ones, where the wind rustles and the birds gently sing their song of consolation and the future. A place of extremes, where love and sorrow come together.

A national and international moment of intense and heartfelt awareness at this national monument. On this day, 17 July, that trying day where everything comes back, to each with your own personal memories. The day of the fracture in your lives. What else can we do except to gather together and stand with each other? Just as people everywhere do when sorrow is great, at every horrific disaster and senseless attack, and when children, young people and adults are lost without reason.

Three years ago, people throughout our entire country and all over the world were devastated, rooted to the spot, boiling on the surface but frozen within, when the MH17 was shot down and 298 people perished: your loved ones, 196 from our own country, and loved ones from other countries as well. Fifteen people from Hilversum died. I became intensely involved with their relatives and friends. Because of the connections that were created by that experience, I now stand here, shyly and hesitantly, but above all, full of respect and deeply impressed.

For how great and how heavy is the load you have been carrying on your shoulders since that disastrous day three

Want hoeveel en hoe zwaar is het wat u meeterst sinds die rampzalige dag drie jaar terug? En wat is dan helemaal drie jaar? Niks. Bijna helemaal niks als het om het gemis en de pijn gaat. En hoezeer zullen bij u al die gevoelens terugkomen, alsof het gisteren is gebeurd. Of zoals één van u tegen me zei: “Ik kijk elke dag naar vier lege stoelen”.

Geen dag daarna werd meer hetzelfde als uw leven daarvoor. En hoe graag zou u wellicht nog weer terug willen naar hoe het was, al was het maar even. Maar nee helaas. Een gruwelijke misdaad heeft uw leven bruusk verstoord en op z'n kop gezet. Het voelt alsof u daarvoor bent gestraft. Hoe bizar en onrechtvaardig kan het zijn! U bent veroordeeld tot een leven vol soms schreeuwende en altijd aanwezig schrijnende pijn. MH17 is dagwerk. Het is er elke dag. Nu na drie jaar, wellicht en hopelijk, niet meer elk moment. Maar zo vaak wél. En hoe logisch is dat, als u beroofd als u bent van kinderen en kleinkinderen: uw leven, uw vreugde en toekomst, beroofd van ouders, van broers en zussen, van gezinsplezier en familievreugde, van neven en nichten, vriendinnen en vrienden. Nooit meer die omarming, nooit meer die stemmen gehoord, dat telefoontje op dat vertrouwde moment, die lieve aanwezigheid, dat genieten met elkaar, en ... nou ja zoveel! Nooit meer! En tegelijkertijd, zoveel warmte en hartelijkheid, bloemen, briefjes, telefoontjes, zoveel steun en meeleven is en wordt u gegeven. Maar toch blijft de stilte oorverdovend en is dat zij er niet meer zijn, soms nauwelijks te verdragen. Met hen bent u een beetje mee gestorven. Wie kan voelen, wat u voelt? En dan alles waar u praktisch voor kwam te staan en u overkwam, wat geregeld en gedaan moest worden. Zoveel rampen na de ramp...

Verdriet en boosheid is een veelkoppig monster, dat telkens op een andere manier de kop op steekt. Nu al drie jaar lang. Wie hebben dat dieper ervaren en gevoeld dan u, wie kan voelen, wat u voelt. Misschien heeft het onderlinge verhoudingen veranderd, ja jammerlijk beschadigd, misschien wel tot uw eigen schrik! Hoe heeft het u verwond? Hoe heeft het u veranderd? Hoe kun je ermee leven? Ermee leren leven? Misschien wilt u er nog elke dag over praten, en voelt u toch hoe uw woorden stollen in uw mond. Want erover praten is herbeleven. Dan komt het weer boven. Dat is goed en toch wil je dat niet steeds opnieuw. Hoe lastig is dat. En misschien wilt u anderen er niet weer mee belasten. Of misschien voelt u onbegrip, of een ‘alweer?’ Of goed

years ago? And what difference has three years made? None. Hardly any at all to the loss and the pain. And how often do all those feelings return, as if it happened only yesterday? Or, as one of you told me: ‘Every day I face those four empty chairs’.

After that, no day could ever be the same as life was before. And how much you wished that somehow things could go back to the way they were, even for a little while. But, no, unfortunately not... A terrible crime abruptly disrupted your life, and turned it upside-down. You felt as if you were being punished. How strange and unfair can life be! You have been condemned to a life full of pain that is at times intense and always present. Dealing with the MH17 is a daily task. It is there every day. Now, after three years, probably and hopefully, it no longer present every minute. But often enough. And that's only logical, when you have been robbed of children and grandchildren: your life, your joy and your future; robbed of parents, of brothers and sisters, of the pleasures and joys of family, of cousins, nieces and nephews, of friends. To never more feel their embrace, never to hear their voices, that phone call at that same, familiar time, that dear presence, sharing good times with each other, and... oh, so much more! Never again! And, at the same time, so much warmth and goodwill, flowers, cards, phone calls; so much support and sympathy was extended. Nevertheless, the silence remains deafening and sometimes it is nearly too much to bear that they are no longer here. Part of you has died along with them. Who could ever feel what you feel...? And then there were all the practical aspects facing you, the things you had to deal with and get done. There were so many disasters which followed the disaster...

Sorrow and anger is a many-headed monster that keeps re-emerging in different ways. And it has been re-emerging for last three years. Who has experienced and felt that more deeply than you have, who can feel what you have felt? Perhaps the relationships among you have changed, yes, have been woefully damaged, perhaps in a way that you find shocking!

How has it wounded you? How has it changed you? How can you live with it? How can you learn to live with it? Maybe you want to talk about it every day but you feel the words getting stuck in your throat. For to speak about is to re-live it. Then it comes to the surface. That may be good, but still, you don't want to keep going through it. How difficult it is. And maybe you don't want to keep bothering other people about it? Or perhaps you feel misunderstood,

bedoelde, maar pijnlijke reacties. Terwijl je misschien toch je hart vol pijn wil luchten. Hoe ontzettend lastig kan het zijn. Voor ieder is dat anders, ieder zal dat doen op zijn eigen manier.

Van harte hoop ik dat u in de voorbije jaren heel veel eindeloos geduldige en luisterende oren om u heen heeft gehad, veel hulp en steun, en troost en warmte bij de mensen om u heen met wie het leven doorgaat, dat u kracht put wellicht uit uw levensovertuiging of geloof, en uit nieuwe dingen, uitdagingen, contacten en vriendschappen, die op uw pad gekomen zijn. Dat de ‘rust’ een beetje terugkeert, of noem het een soort van ‘gewinning’. Dat herinneringen gekoesterd worden. Dat u uw eigen weg daarin weet te vinden. En dat u ook wel weer gelachen heeft, al schrok u daar misschien zelf van. Want hoe verzachtend kan verrassende humor werken en spontaan lachen opluchten. Het leven gaat door, hoe dan ook. Als ik kijk naar de opening in het monument dan denk ik aan de tekst: “met de breuken in het leven, ja daar komt nieuw licht doorheen”. En dat u met het puin van gister de weg naar morgen kunt plaveien. Van nabestaan naar voortbestaan.

We zijn hier op een unieke plek. Waar alles samenkomt. Gecreëerd met liefde voor u. Een ‘nationaal’ monument omdat heel onze samenleving meeleeft, respect toont voor de doden, uw geliefden, en kracht en moed wil geven aan u, op uw ruwe weg van nabestaan naar voortbestaan. En kijk om u heen. Ze omringen ons, de bomen veelvormig en veelkleurig als uw geliefden. Sterk staan ze daar, met zachte bries door de bladeren en vogels op de takken die schuchter een nieuw lied zingen. Op deze unieke plek van verdriet, gedenken en herinneringen groeien hoopvol de wortels van nieuw leven. Van harte wens ik u geluk.

Zij zijn om u heen. En we gaan hun namen noemen met liefde in ons hart. We zullen hen nooit vergeten, uw, onze dierbaren.

Dank u wel.

Jules Dresmé was en is voor de betrokkenen van de MH17-ramp een mensenbinder, hij is voor velen meer dan alleen de pastoor. Hij biedt steun voor velen in onze samenleving, ongeacht achtergrond, geloof en afkomst.

or ‘not that again?’ Or the well-intentioned but hurtful reactions. But you may feel the need to unburden your heart that is full of pain. How very difficult that can be. It is different for everyone; everyone does that in their own way.

I sincerely hope that over the last years you have experienced many endlessly patient and listening ears around you, much help and support, and consolation and warmth from the people in your midst, those who share your life with you, and that you can gather strength from your philosophy of life or religious beliefs, and from the new events, challenges, contacts and friendships that come your way. That to some extent the ‘peace’ can return a bit, or you could call it a kind of ‘becoming familiar’. I sincerely hope that the memories can be cherished. That you know how to find your own way through this. And that you also have found yourself smiling again, even though that may have shocked you a little. Because the surprise of humour can have such a soothing effect, and spontaneous laughter can bring you relief.

Life goes on, no matter what. When I look at the opening in the monument, it reminds me of the text: ‘There is a crack in everything. That’s how the light gets in.’ And that you can make use of yesterday’s ruins to pave the way to tomorrow. To move from surviving to thriving.

We are here at a unique location. Where everything comes together. Created for you with love. A ‘national’ monument because our entire society sympathises, shows its respect for the dead, your loved ones, and wants to extend strength and courage to you, on the rough road from surviving to thriving. Look around you. They surround us, the trees in their many forms and colours, like your loved ones. They stand there, strong, with a soft breeze rustling their leaves and birds on their branches, shyly singing a new song. In this unique place of sorrow, remembrance and memories, the hopeful roots of a new life are growing. I wish you good luck with all my heart.

They are among us. And we will now say their names with love in our hearts. We shall never forget them, you, our loved ones.

Thank you.

Jules Dresmé united people during the MH17 disaster and continues to do so now. For many, he is more than just a pastor. He offers support to many in our society, regardless of background, religion or national origin.

EEN BOS A Forest

Ester Naomi Perquin / Translation: David Colmer

Wat je kunt: een boom planten in omgewoelde aarde, zien hoe de takken naar de hemel reiken. Zon. Maan. De hemel die je zelfooit hebt vervloekt. Een zomerdag begraven. Door de tijd heen kijken.

Onder de boom staan als het waait, weten waarvoor te weinig woorden zijn. Te weinig handen. Denken. Water geven. Zien hoe de stammen langzaam dikker worden, het leven zich een uitweg bloeit.

Hoe ieder voorjaar weer het blad, ieder najaar weer het vallen. Hoe weinig blijft staan. Hoeveel. Onder die bast de cirkeling van zonderjaren, ring na ring woedend opgeruimde of intact gelaten kamers, onthouden gedachten, de lach, de verhalen.

Wat je weet: onder de grond groeit een wirwar van lopers en draden, vormen een netwerk van minieme signalen, tasten over en weer – men hecht onzichtbaar aan elkaar, vloeit samen.

Er is niets meer. Er is alles. In de takken hangt de zon, de maan. Alle bomen dragen namen. En ze groeien. Ze groeien. Van kruin tot wortels trillend van bestaan.

What you can do is plant a tree in fresh-turned earth, see branches reaching for the sky. The sun. The moon. The sky that you once cursed. Bury a summer's day. Look through time.

Stand under the tree when the wind gets up, knowing where words fail. Where hands are not enough. Thinking. Watering the trees. Seeing trunks slowly thicken as life blossoms a way out.

The leaves that come again each spring and fall in autumn. How little stands the test of time. How much. Under the bark the years of absence circle, ring after ring of rooms, cleared out in rage or preserved intact, remembered thoughts, the smile, the stories.

What you know: below the surface a tangle of runners and threads grows, forming a network from the slightest signals, feeling its way, touching – unseen we cling to each other, merging together.

That's all there is. It is everything. The sun dangles from the branches, the moon. All the trees bear names. And grow. They grow. From crown to root they tremble with existence.

Ester debuteerde in 2007 met de dichtbundel *Servetten halfstok*. Voor haar werk ontving ze prijzen. Perquin schrijft naast gedichten ook essays en korte verhalen en columns. In 2017 werd zij voor twee jaar benoemd als Dichter des Vaderland. Speciaal voor deze herdenking schreef zij het gedicht *Een bos*.

Ester made her debut in 2007 with her poetry collection *Servetten halfstok*. Her work is prize-winning. In addition to poetry, Perquin also writes essays, short stories and columns. In 2017, she was named Dutch Poet Laureate. She wrote 'Een bos' [A Forest] especially for this commemoration.

KAN IK IETS VOOR JE DOEN

Could I Be Of Some Help?

Zang: Natasja den Toom

Kan ik iets voor je doen?
Kan ik iets voor je zijn
In dit wrange seizoen
Met zijn kruipend venijn

Kan ik iets voor je zijn
Met een blik een gebaar
Met een arm om je heen
Of een hand uit je haar

Kan ik iets voor je zijn
In je grote gemis
Omdat wie je zo liefhad
Er nu niet meer is?

Kan ik iets voor je doen?
Met een blik met een woord
Dat doet denken aan toen
Dat je even weer voort?

Is er iets wat je wilt
Wat je stilte verstoort
In het kaal en het kil
Wat je graag van me hoort

Is er iets wat ik doen kan
Wat je helpt in de pijn?
Wat iets voor je betekent
Wil ik graag voor je zijn

Kan ik iets voor je doen?
Misschien een lied een gedicht
Dat je wanhoop benoemt
En je last iets verlicht?

Waar je droevig van wordt
Maar toch huilend om lacht
Dat je dagen verkort
Dat je nachten verzacht

Is er iets wat ik doen kan
Wat troost in je verdriet?
Want straks moet je weer verder
Ook al wil je nog niet

Is er iets wat ik doen kan
Wat je helpt in de pijn?
Wat iets voor je betekent
zou ik graag voor je zijn

kan ik iets voor je zijn
een soort arm om je heen?
Zodat het iets minder schrijnt
En je niet zo alleen?

*Could I be of some help?
Anywhere any hour
Forget the reason you fell
In this season so sour*

*Tell me what could I do
Just a gesture or glance
Put my arms around you
Make you feel there's a chance*

*Could I be just anyone
to fill the gap in your soul
The one you love is now gone
And payed the highest of toll*

*Could I be of some help
Find a picture, a word
Make you forget yourself
And get away from the hurt
Is there anything at all
To break the silence in you
In the bareness of fall
Would it make you pull through
Wish I could find a way
To be soothing your brain
Something for me to say
Help you cope with this pain*

*Have I got something to share
Like a poem or song
To describe the despair
Find a place to belong
To make you sad with a smile
Make you laugh while you weep
Just a day that's worthwhile
Light the nights you can't sleep*

*Could I be of some help
Find some solace in grief
Find some peace in yourself
Soon as you find some relief
Is there something to do
How I'd love to obtain
Something useful for you
To guide you through all this pain*

*Oh I wish I could be
Some kind of brother to hold
Just to help you to see
You're not alone in the cold*

Tekst en muziek Huub van der Lubbe
Vertaling: Wouter Planteijdt

Natasja den Toom is een veelzijdige zangeres, afgestudeerd aan het conservatorium. Ze heeft een eigen band en is daarnaast (backing)vocalist bij diverse bands, televisieprogramma's en jingle's. Ze werkt regelmatig samen met de Luchtmaaktkapel.

Music & Lyrics: Huub van der Lubbe
Translation: Wouter Planteijdt

Natasja den Toom is a multi-faceted vocalist, who graduated from the Conservatorium. She has her own band and is also a vocalist for various bands, television shows and commercial jingles. She regularly performs with the Airforce Orchestra

Koning Willem-Alexander en Koningin Máxima starten het defilé met 17 kinderen. Deze kinderen komen van de basisscholen de Tweemaster en de Waterwolf in Vijfhuizen. Deze basisscholen hebben ook zonnebloemen geplant rond het monument.

King Willem-Alexander and Queen Máxima will lead the tribute march with 17 children who attend the Tweemaster and Waterwolf primary schools in Vijfhuizen. These primary schools also planted the sunflowers surrounding the monument.

